

מחאה בפני שנים או שלשה (בבא בתרא לט)

גליון 429

בדרף לט. אשכחינהו ר' יוסי בר' חנינא לתלמידיו דר' יוחנן, אמר להו מי אמר ר' יוחנן מחאה בכמה. ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מחאה בפני שנים. ר' אבהו אמר ר' יוחנן מחאה בפני שלשה.

לימא בדרכה בר רב הונא קא מיפלגי, דאמר רבה בר רב הונא כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא (לט): לית בה משום לישנא בישא, מ"ד בפני שנים לית ליה דרכה בר"ה, ומ"ד בפני ג' אית ליה דרכה בר"ה. לא, דכו"ע אית להו דרכה בר"ה, והכא בהא קא מיפלגי, מ"ד בפני שנים קסבר מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה, ומ"ד בפני ג' קסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה. אי בעית אימא דכו"ע מחאה שלא בפניו הויא מחאה, והכא בהא קמיפלגי, מ"ד בפני ב' סבר סהדותא בעינן, ומאן דאמר בפני ג' קסבר גלווי מילתא בעינן. תחילה אמרה הגמ' שנחלקו בדרכה בר רב הונא. ודחו דכו"ע אית להו דרכה בר"ה ונחלקו אי בעינן מחאה בפניו או לא או שלכו"ע מחאה שלא בפניו מהני ונחלקו אי סהדותא בעינן או גלווי מילתא.

ופירש הרשב"ם דסברת רבה היא דכל מילתא דעבידא לאיגלווי לית בה משום לישנא בישא, וגם במחאה בעינן מילתא דעבידא לגלווי כדי שיזהר המחזיק בשטרו, וצריך שלשה כדי שייחשב עבידא לאיגלווי.. ובשלב א' בגמ' הבינו דנחלקו בדרכה, האם בעינן ג' כדי שיהא עבידא לאיגלווי או דדי בשנים כדי שייחשב עבידא לאיגלווי. ולמ"ד דבעינן שנים לא יהא לה"ר במספר לשנים כי גם ע"י שנים הדבר יתפרסם.

ודחתה הגמ' דלכו"ע בעינן ג' כדי שיהא עבידא לאיגלווי, ולכן לגבי לשון הרע אין מחלוקת. ונחלקו במחאה אי בעינן בפניו או לא, דאי בעינן בפניו א"צ בג' דדי בשנים שישמשו עדים למחאה, וא"צ פרסום שהרי מוחה בפניו ושומע. ולמ"ד ג' ס"ל דאפשר למחות שלא בפניו וממילא צריך שיתפרסם ויגיע למחזיק, ולכן בעינן שלשה כי לפרסום צריך ג'.

ולפי הדחיה השניה לכו"ע מחאה שלא בפניו מהני, ונחלקו אי סהדותא בעינן או גלווי מילתא. ופי' הרשב"ם דלמ"ד שנים די שיוכל לבוא לאזניו של מחזיק בשום ענין בעולם. ולמ"ד ג' בעי שידע כל העולם ואז מסתמא ידע גם המחזיק.

ועוד ביאר הרשב"ם (עמ' ב' בד"ה ומ"ד בפני ג') שאין בסיפור המחאה משום לשון הרע כי עיקר המחאה היינו משום דבעינן שיבא הדבר לאזניו של מחזיק, ומצוה היא לומר לו כדי שיחזיק בשטרו, ולכן אין לפרש דבעינן ג' כי אם ימחה בפני שנים לא יספרו הלאה כי יש בזה לשון הרע כי אין כאן לשה"ר כלל.

מאידך, הר"י מיגש פירש דלפי הצד הראשון בגמ' שנחלקו בדרכה הפירוש הוא דלמ"ד דצריך ג' ס"ל דבלי ג' הו"ל לשון הרע ולא יספרו הלאה אבל למ"ד דדי בשנים ס"ל דלא כרבה, וגם בשנים יש להם רשות לספר ואין בכה"ג לשה"ר דכיון דאמר בפני שנים גלי דעתיה דמינח ניחא ליה לגלווי לעלמא.

הרשב"ם למד דבעינן פרסום כדי שתיחשב מחאה ונחלקו בדרכה אי הוי פרסום רק בג' או אפי' בב'. ואילו הר"י מיגש למד דבעינן ג' כי בשנים לא יתפרסם כלל דהא יש בזה משום סיפור לשה"ר. ולמ"ד דדי בשנים ס"ל שאין בזה לשה"ר ולכן יספרו הלאה.

ודחתה הגמרא (לפי הר"י מיגש) דכו"ע אית להו דרכה וממילא בשנים יש לשה"ר, ובכל זאת למ"ד אחד די בשנים כי אין אנו צריכים לגלווי לעלמא אלא די שיעידו שמיחה בפניהם. וס"ל דמחאה שלא בפניו הוי מחאה (דלא כגירסא שלנו דלא הוי מחאה ולכן היות ומוחה בפניו די בשנים) דבזה נגמרה המחאה, שמיחה בפני שנים וא"צ כלל שיהיה עבידא לגלווי.

ואיבעית אימא אין בזה לשה"ר גם בשנים כיון דסהדותא, מידע ידע דניחא ליה לגלויה למילתא. ולמ"ד ג' בעינן גלווי מילתא בעידן מחאה, ולא די שיתפרסם אח"כ ע"י חברך חברה אית ליה. ויוצא שנחלקו אי בעינן שבמחאה עצמה כבר יהיה פרסום או די שיתפרסם אח"כ.

לתירוץ האחרון, לפי הרשב"ם נחלקו אי בעינן שמסתמא ידע המחזיק שמיחה אבל לפי הר"י מיגש לכו"ע בעינן שידע המחזיק רק נחלקו אי בעינן מחאה כזאת שמיד יש בה גילוי מילתא או שמספיק שיתגלה אח"כ. אמנם בתוס' רי"ד פירש את מסקנת הגמ' באופן אחר. מר סבר סהדותא בעינן ומר סבר גילוי מילתא בעינן. האי דאמר בפני שנים ס"ל דבחזקה יש שני עניינים, אחד דעד תלת שנין מיזדהר בשטריה, טפי לא מזדהר. ואחד שהיה לזה למחות, ובשתיקה שעשה נותנת אמתלא לדברי המחזיק דוודאי מכר לו ושטרא הו"ל ואירכס. ואם חסר אחד משני אלה כגון שלא החזיק ג' שנים או שהחזיק אבל זה לא שתק, אינה חזקה. אבל אם מיחה בפני שנים אע"פ שלא ידע המחזיק במחאתו אינה חזקה, שאין כאן אמתלא לטענתו למה שתק שהרי לא שתק.

ולמ"ד דבעינן ג' ס"ל דחזקה אינה אלא מפני דבר אחד, דעד תלת שנין מיזדהר בשטרא, ואע"פ שאין אמתלא לטענתו מהימנין ליה. הלכך המחאה שמשברת החזקה בעינן שתהיה גילוי מילתא שתוכל להגיע באזני המחזיק, ואין גילוי מילתא בפחות מג'. ואם מיחה בפני ג' היה צריך לשמור על השטר, וכיון שלא נזהר לא הוי חזקה אבל אם מיחה בפני ב', היות ולא הו"ל לאיזדהורי בשטריה הוי חזקה.

לפי הרשב"ם למ"ד שנים ס"ל דדי בכך שיכול להיות שתגיע המחאה למחזיק ואפי' אם לא הגיע מהני. לפי הר"י מיגש בעינן שידע רק שלא בעינן שיהיה פרסום מידי בפני ג' אלא די שיאמר בפני שנים וע"י חברך חברא אית ליה יתפרסם וידע. אבל לפי התוס' רי"ד למ"ד שנים הוי סהדותא שמיחה, לא בעינן כלל שידע המחזיק שערער. די בכך שמיחה ובכך אין למחזיק טענה הרי לא מיחה ומוכח שאני אומר אמת.

מאידך, ביד רמה פירש דלמ"ד שנים דס"ל סהדותא בעינן היינו דבעי לממסרה למילתא נהליהו בתורת מחאה כעין עדות דמסתמא דעתיה לגלויה למחזיק ולכן מצי לגלויה ולית בה משום לישנא בישא דהא אדעתא דהכי קא ממחי באנפוהי. ומ"ד בפני שלשה קא סבר גילוי מילתא בלחוד בעינן, כלומר דלא בעינן עד דמסר לה למילתא ניהליהו בתורת מחאה כעין עדות אלא כיון דמגלי לה למילתא לאינשי אפילו בתורת שיחה בעלמא תו לא צריך. הלכך דוקא בפני שלשה דלית בה משום לישנא בישא לגלויה אבל בפני שנים כיון דלא מסר לה למילתא נהליהו בתורת עדות אית בה משום לישנא בישא לגלויה ולא הויא מחאה.

לשאר הראשונים למ"ד שנים דהוי סהדותא הוי קולא שלא צריך כ"כ פרסום מידי וכנ"ל ואילו לפי היד רמה למ"ד דדי בשנים יש בזה חומרא דחייב להודיע שמוחה בתורת מחאה. אחרת, תהיה בעיה של לשון הרע. אבל אם אומר בפני שלשה שאז אין לשה"ר אפשר למחות גם בצורה של שיחה בעלמא, כי בכה"ג מותר לגלות ואין לשה"ר. לפי היד רמה גילוי מילתא בעינן פי' שא"צ בעדות ויכול גם בדרך גילוי בעלמא. והנה בתוס' (בד"ה סהדותא בעינן) כתבו דלמ"ד שנים, בעצם היה די באחד כדי למחות בפניו, דחברך חברא אית ליה, רק דהיות ובעינן עדים למחאה, צריך שנים. ואע"פ שלשה"ר מותר רק בג' היינו לפי שמעלימין אותו מבני אדם אבל כאן יפרסם מה ששמע. ולמ"ד ג' בעי גילוי מילתא כמו בלשה"ר. מבואר בתוס' שבמחאה אין לשה"ר כלל וכשיטת הרשב"ם. ונחלקו בגמ' אי בעינן גילוי מילתא ממש או דדי בגילוי מילתא ע"י חברך חברא אית ליה. ולפי דבריהם סהדותא בעינן פירושו שצריך עדות ולכן לא די באחד. ולא כיד רמה שצריך סהדותא ולכן לא צריך ג' אלא צריך סהדותא ולכן לא מספיק בפני אחד.

ולסיכום יוצא דלשיטת רש"י ותוס' אין בסיפור המחאה משום לשון הרע, ולפי הר"י מיגש והיד רמה יש בזה משום לשה"ר, ולכן רק באופנים מסוימים מותר להם לספר הלאה.

ולענין מה שמבואר בגמ' דדי למחות בפני שנים כי סהדותא בעינן, נחלקו הראשונים בביאור הגמ' אם הוא קולא לבאר שא"צ בשלשה או שיש בזה חומרא שצריך שנים ולא אחד (תוס') או שצריך למחות בצורה של עדות ולא בצורה של שיחה בעלמא (יד רמה).

ובחי' חתם סופר כתב דבסהדותא בעינן נאמר דבעי שנים ולא סגי באחד, וגם קמ"ל דא"א למחות בפני פסולי עדות, דבעינן ראויים להעיד. ולכן אמרו לשון בעינן ולא סהדותא סגי. והוסיף דלעיל אמרינן מחאה בפני שלש לשון נקבה ולא אמר שלשה לשון זכר (אצלינו הגירסא שלשה) לרמוז דהשלישי סגי בנקבה לגלויי מילתא ולא בעי ג' זכרים כבית דין.